

Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Γεωργίου Χ. Χιονίδου, Ιστορία της Βεροίας (της πόλεως και της περιοχής). Τομ. Α' (I. Εισαγωγικά έννοιαι. II. Η Βέροια επί Μακεδόνων. III. Η Βέροια επί Ρωμαίων)

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.818](https://doi.org/10.12681/makedonika.818)

Copyright © 2015, Γ. Ι. Θεοχαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1963). Γεωργίου Χ. Χιονίδου, Ιστορία της Βεροίας (της πόλεως και της περιοχής). Τομ. Α' (I. Εισαγωγικά έννοιαι. II. Η Βέροια επί Μακεδόνων. III. Η Βέροια επί Ρωμαίων). *Μακεδονικά*, 5(1), 495–498.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.818>

158,13' μόνο στὸν Εὐσταθίου). Ὁφείλω νὰ σημειώσω ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις, ποὺ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον, προέρχονται ἀπὸ ἐλάχιστες σελίδες τοῦ κειμένου τοῦ Εὐσταθίου. Ἄς προσθέσω ἐπίσης ὅτι ἦδη ὁ Τ. Hedberg, καθὼς πραγματεύεται σὲ παράρτημα τῆς μελέτης του γιὰ τὸν Εὐσταθίου ὡς ἀντικιστὴ¹ (=μελετητὴ τῆς ἀντικίης διαλέκτου) τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο χρησιμοποιεῖ τὶς πηγές του, κάνει παρατηρήσεις ποὺ δείχνουν ὅτι ὁ λόγιος ἱεράρχης συχνὰ ἀντικαθιστᾷ τὴ δόκιμη ἢ ἀρχαϊκὴ λέξη τοῦ κειμένου ποὺ ἔχει ὑπ' ὄψιν του μὲ λέξη τοῦ μεταγενέστερου ἑλληνισμοῦ.

Ἄλλὰ καὶ λέξεις ἢ ἐκφράσεις ποὺ τὶς θεωρεῖ δημοτικὲς ὁ ἐκδότης (βλ. σελ. XXXII), ὅπως *στάμα, πέζευμα, ἐκστέλλω, μύρισμα, ἐξερεῦγω* (χρήματα), *χόλῳ διαορῆννυμαι* δὲν καταγράφονται στὸν πίνακα, ἐνῶ βρῖσκει κανεὶς καταγραμμένες λέξεις ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ λείπουν, ὅπως *βασιλὶς, πολιοῦχος, ταντάλειος, ταρτάριος, κλπ.*

Τὸ συμπέρασμά μου ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς ἐκδοσης τοῦ Κυριακίδη εἶναι ὅτι πρόκειται γιὰ πολὺ ἀξιόλογο δημοσίευμα, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ πρότυπο γιὰ μελλοντικὲς κριτικὲς ἢ κριτικοερμηνευτικὲς ἐκδόσεις κειμένων τῆς μεσαιωνικῆς μας γραμματείας. Πρέπει νὰ συγχαροῦμε τὸ Σικελικὸ Ἰνστιτοῦτο βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν σπουδῶν γιὰ τὴν εὐτυχὴ ἔμπνευσή του νὰ ζητήσῃ ἀπὸ ἕναν λαμπρὸ μελετητὴ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἰδιαίτερα τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας τὴν προπαρασκευὴ τοῦ τόμου ποὺ ἔχουμε τώρα στὴ διάθεσή μας καὶ νὰ τοῦ εὐχηθοῦμε ἀγλαοὺς καρποὺς στὴν προσπάθειά του νὰ ἐνισχύσῃ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν πραγμάτων γενικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰδικότερα τῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς νότιας Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας.

E. ΚΡΙΑΡΑΣ

Γ ε ω ρ γ ί ο υ Χ. Χ ι ο ν ί δ ο υ, 'Ιστορία τῆς Βεροίας (τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς). Τόμ. Α' (I. Εἰσαγωγικαὶ ἔννοιαι. II. Ἡ Βέροια ἐπὶ Μακεδόνων. III. Ἡ Βέροια ἐπὶ Ῥωμαίων). Σελ. 233. Βέροια 1960.

Ἦδη ἡ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου παρατιθεμένη ὀγκώδης βιβλιογραφία (33 σελ.) ὄχι μόνον προδίδει τὸ ὑπερμετρον τοῦ μόχθου, ἀλλὰ καὶ ἐπιδεικνύει τὸ ἀκατάβλητον τοῦ ζήλου τοῦ νεοροῦ συγγραφέως.

Ὁ πρῶτος οὗτος τόμος τοῦ συνέχειαν ὑποσχομένου ἔργου, περιέχων τὴν ἱστορίαν τῆς Βεροίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τοῦ τέλους τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, διαιρεῖται εἰς τὰ ἄνω τρία μεγάλα μέρη.

I. Τὸ πρῶτον καὶ εἰσαγωγικὸν μέρος διαιρεῖται εἰς δύο κεφάλαια.

Εἰς τὸ κεφ. Α' ὁ σ. ἀσχολεῖται 1. μὲ τὴν θέσιν, 2. μὲ τὸν ἰδρυτὴν καὶ

¹ Eustatios als Attizist, Οὐψάλα 1935, σελ. 194-200.

τὴν ὀνομασίαν τῆς πόλεως Βεροίας, 3. μετὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ τοπωνυμίου, 4. μετὰ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς λέξεως καὶ 5. μετὰ τὴν ἐθνολογικὴν γλωσσικὴν προέλευσιν τοῦ ὀνόματος τῆς Βεροίας.

Εἰς τὸ κεφ. Β' ὁ σ. ἀσχολεῖται 6. μετὰ τοὺς προϊστορικοὺς κατοικοὺς τῆς Μακεδονίας, 7. μετὰ τοὺς πρῶτους κατοικοὺς τῆς Βεροίας, 8. μετὰ τοὺς μυθολογικοὺς κήπους τοῦ Μίδα καὶ 9. μετὰ τὸν χρόνον ἰδρύσεως τῆς Βεροίας.

II. Εἰ τὸ δεύτερον μέρος ἐπιχειρεῖται εἰς τέσσαρα περαιτέρω κεφάλαια ἐξιστορήσεις τῶν τυχῶν τῆς Βεροίας ἐπὶ Μακεδόνων. Οὕτω :

Εἰς τὸ κεφ. Γ' λέγονται γενικά τινα περὶ Ἡμαθίας καὶ περὶ Μακεδόνων.

Εἰς τὸ κεφ. Δ' ἐξετάζονται τὰ ὄρια καὶ αἱ πόλεις (Ἐδεσσα ἢ Αἰγαί, Βέροια, Μίεζα, Κίτιον, Σκύδρα, Βάλλα) «τοῦ βασιλείου τῆς Ἡμαθίας».

Εἰς τὸ κεφ. Ε' ἐκτίθενται αἱ τύχαι τῆς Βεροίας ἐπὶ Μακεδόνων μετὰ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀντιγονιδῶν, ἥτοι ἡ σειρὰ τῶν Μακεδόνων βασιλέων, τὰ Περσικά, ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸ 432 π.Χ., τὸ ζήτημα, ἐὰν ἡ Βέροια ἦτο παραθαλασσία πόλις, ἡ ἱστορία τῆς Βεροίας ἐπὶ Ἀρχελαίου, περιγράφεται τὸ ἀγαλμάτιον «ἡ κόρη τῆς Βεροίας», ἡ κατάκτησις τῆς Βεροίας ὑπὸ τῶν Ὀλυνθίων καὶ ἐξιστορεῖται ἡ τύχη τῆς Βεροίας ἐπὶ Φιλίππου Β' καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου.

Εἰς τὸ κεφ. ΣΤ' ἐξιστοροῦνται αἱ τύχαι τῆς Βεροίας ἐπὶ Ἀντιγονιδῶν, ἥτοι ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Δημητρίου Πολιορκητοῦ εἰς Βέροιαν, ἡ κατάληψις τῆς Βεροίας ὑπὸ τοῦ Πύρρου, περιγράφονται τὰ τεῖχη καὶ ἡ στρατηγικὴ ἀξία τῆς Βεροίας κατὰ τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα, ἡ ἐισβολὴ τῶν Γαλατῶν καὶ ἡ δρᾶσις Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ διοικήσις τῆς Βεροίας ἐπὶ Ἀντιγονιδῶν, ἡ θρησκεία ἐν Βεροίᾳ ἐπὶ Ἀντιγονιδῶν καὶ ἡ θέσις τῶν δούλων ἐν Βεροίᾳ ἐπὶ Ἀντιγονιδῶν.

III. Εἰς τὸ τρίτον μέρος ἐξιστοροῦνται εἰς δύο περαιτέρω κεφάλαια αἱ τύχαι τῆς Βεροίας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ῥωμαίων. Οὕτω :

Εἰς τὸ κεφ. Ζ' οἱ Ῥωμαῖοι καταλαμβάνουν τὴν Βέροιαν, γίνεται ὁ ἐμφύλιος πόλεμος Πομπηίου καὶ Καίσαρος, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐπισκέπτεται τὴν Βέροιαν, ἐμφανίζεται ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀποστόλου ἅγιος Σώπατρις ὁ Βεροιεὺς, ὁ Λουκιανὸς ἐπισκέπτεται τὴν Βέροιαν, λαμβάνει χώραν κατὰ τοὺς διαγμοὺς τῶν Χριστιανῶν τὸ μαρτύριον τῆς ἁγίας Ἰερουσαλήμ.

Τέλος, εἰς τὸ κεφ. Η' ἐκτίθεται ἡ διοίκησις τῆς Βεροίας ἐπὶ Ῥωμαίων (Βουλὴ, Δῆμος, Ἀρχοντες, Κοινὸν τῶν Μακεδόνων), ἡ θρησκεία (Θεοί, Ναοί, Ἱερεῖς), αἱ ὀργανώσεις τῶν πολιτῶν (Ἐνώσεις ἐφήβων, νέων, πρεσβυτέρων, Σωματεῖα), ἡ πνευματικὴ κίνησις, καὶ ἀναφέρονται ἐπιφανεῖς Βεροιεῖς ἐπὶ Ῥωμαιοκρατίας.

Ὁ συγγραφεὺς κατέβαλε τεραστίαν προσπάθειαν, ἐργαζόμενος εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ δυσμενεῖς ὅρους ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ἀπερρόφησεν ἀπλή-

στως πᾶν τὸ ἔχον καὶ μεμακρυσμένην ἀκόμη σχέσιν πρὸς τὸ θέμα του καὶ μετέφερεν ἐπιμόχθως καὶ τὸν πλέον ἀπίθανον κόκκον πληροφορίας. Δὲν εἶναι ὅμως φιλόλογος. Δικηγόρος τὸ ἐπάγγελμα, εἶναι ἐρασιτέχνης εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην. Ἐνεκα τοῦτου τὸ ἔργον του ὕστερεϊ εἰς μέθοδον ἐργασίας καὶ εἰς κριτικὸν πνεῦμα.

Διὰ τὸν Α' τοῦτον τόμον τῆς 'Ιστορίας τῆς Βεροίας ἡ βιβλιοκρισία θὰ ἐχρειάζετο περισσοτέρους τοῦ ἐνὸς τόμου, 1. διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ περιττά, 2. διὰ νὰ διορθώσῃ τὰ ἐσφαλμένα, 3. διὰ νὰ ἀποφασίσῃ διὰ τὰ ἀμφισβητούμενα, καὶ 4. διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα. Ἀντὶ λοιπὸν μίᾳ μακρᾷ κουραστικῇ λεπτομεροῦς κριτικῇ θὰ περιορισθῶμεν ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν τὰς ἐλλείψεις, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ ἐργασία τοῦ σ., ἐν τῇ ἐλπίδι, ὅτι θὰ καταβληθῇ προσπάθεια, ἵνα πληρωθοῦν αὐταὶ εἰς τὸν προβλεπόμενον Β' τόμον τοῦ ἔργου.

Οὕτω ὁ σ. α) δὲν ἀξιολογεῖ τὰς πηγὰς του. Πράττει δὲ τοῦτο κατὰ δύο τρόπους: 1. δὲν ἀσκεῖ κριτικὴν τῶν ἀρχαίων πηγῶν, μῦθος π.χ. ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Τημενίδαι λ.χ.) ἢ διασωθεὶς ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου (Βέρης καὶ θυγάτηρ αὐτοῦ λ.χ.) δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν, ὅσην ἔχει π.χ. μία πληροφορία τοῦ Θουκυδίδου, 2. ἀναιμιγνύει ὥς ἴσης ἀξίας πληροφορίας ἐξ ἀρχαίων πηγῶν καὶ πληροφορίας ἐξ ἄρθρων ἐγκυκλοπαιδείων, β) παραθέτει κατὰ τρόπον κουραστικὸν πάσας τὰς ἐκφρασθεῖσας γνώμας ἐπὶ ζητημάτων τινος, καὶ τὰς πλέον ἀπιθάνους ἢ γελοίας, ὥς π.χ. τὴν γνώμην, ὅτι εἰς τὴν λέξιν Βέροια ἐνυπάρχει ὥς δεύτερον συνθετικὸν ἡ λέξις «ροιά» τ. ἔ. ῥωδιὰ (σ. 54), γ) ἐπιδίδεται εἰς ἀφελεῖς ἐτυμολογίας, πολλάκις καὶ φανταστικὰς, ὥς π.χ. ὅτι τὸ ὄνομα Βέροια δυνατόν νὰ προέρχεται ἐκ (φανταστικῆς) προστακτικῆς «Βερετ» φρυγικοῦ ῥήματος «Α-βερετ» (σ. 64), ἐνῶ ἡ ἐτυμολόγησις εἶναι ἐκ τῶν δυσκολωτέρων κεφαλαίων τῆς γλωσσολογίας ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς εἰδικούς, δ) ἔχει ἐλλείψεις εἰς τὰς ἱστορικὰς του γνώσεις, οὕτω π.χ. δὲν φαίνεται νὰ γνωρίζῃ τὴν ἱστορίαν τῆς καθόδου τῶν μακεδονικῶν φύλων εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν κατόπιν ὀνομασθεῖσαν Μακεδονίαν (μεγαλυτέραν τοῦ ὑφ' ἐνὸς ἐκ τῶν φύλων ἰδρυθέντος καὶ βασιμῆδον ἑπεκταθέντος βασιλείου τῆς Μακεδονίας) καὶ ὁμιλεῖ περὶ παγίου «βασιλείου τῆς Ἡμαθίας» (σ. 91), ε) δὲν διακρίνει τὰ σημαντικὰ ἀπὸ τὰ δευτερευούσης σημασίας, διὰ τοῦτο ἀσχολεῖται εἰς ἰδιαίτερα κεφάλαια μὲ τοὺς μυθικοὺς κήπους τοῦ Μίδα (σ. 72 κ.ἑ.) καὶ μὲ τὸ ἀγαλμάτιον «ἡ κόρη τῆς Βεροίας» (σ. 134 κ. ἑ.) καὶ ς) ἀπορρίπτει γνώμας καὶ ἐργασίας εἰδικῶν ἄνευ νέων στοιχείων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τῆς ἰδικῆς του λογικῆς, τῆς ὁποίας ἀσφαλῶς δὲν ἐστεροῦντο ἐκεῖνοι, ὥς π.χ. ἐν σ. 117 τὴν διόρθωσιν τοῦ Grote εἰς τὸ χωρίον τοῦ Θουκυδ. I, 61,4 καὶ ὅλην τὴν ἐργασίαν τοῦ Σ. Πελεκίδη, Γύρω ἀπὸ τὰ Ποτε-

δεατικά, εἰς τὸν ΣΤ' τόμ. (1950) τῆς Ε. Ε. Φιλ. Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Διὰ πάντα ταῦτα παρὰ τοὺς μόχθους τοῦ σ. ἡ ἱστορία τῆς Βεροίας δὲν ἐγράφη ἀκόμη, ἀλλὰ γεγονὸς εἶναι ὅτι δὲν θὰ εἶναι πλέον δυνατόν νὰ γραφῇ ποτέ, ἐὰν δὲν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἔργον τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον τόσον ὑλικὸν συνεκεντρώθη. Παραμένει λοιπὸν σχεδὸν ἀκεραία ἡ εὐγνωμοσύνη ἡμῶν πρὸς τὸν συγγραφέα, ὁ ὁποῖος ἐμόχθησε τόσον καὶ προελείανε τὴν ὁδὸν διὰ μίαν κριτικὴν ἱστορίαν τῆς Βεροίας.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Σύνομος ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴ περιοχὴ τῆς Βεροίας. (Ι. Ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίτες. ΙΙ. Ἅγιοι καὶ ἱεραποστολὴ κληρικοί. ΙΙΙ. Μοναστήρια. ΙV. Ἐκκλησίες). Βέροια 1961. Σελ. 69. (Ἐκδόσεις τῆς Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος Νεανίδων «ὁ Πελεκάν»).

Ὅπως ἐξηγεῖ εἰς τὰ προλεγόμενα ὁ συγγραφεὺς (9-11), τὸ βιβλίον ἐγράφη διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ κοινωφελῇ σκοπὸν, ἵνα δηλαδὴ ἐκ τῆς πολήσεως τοῦ ἐνισχυθοῦν οἱ πόροι τῆς Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Οἰκοτροφείου αὐτῆς. Λόγῳ λοιπὸν τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ τοῦ βιβλίου ἐδόθη εἰς αὐτὸ ἐκλαϊκευτικὴ μορφή ἄνευ παραθέσεως πηγῶν, ἄνευ ἐπιστημονικῆς συζητήσεως γνωμῶν, καὶ ἐγράφη εἰς τὴν ὁμιλουμένην δημοτικὴν. Τὸ ὑλικὸν ὅμως τῆς ἐργασίας θεμελιεῖται ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων ἐν μέρει μὲν εἰς τὸν προσηγηθέντα Α' τόμον τοῦ ἔργου τοῦ σ. «Ἱστορία τῆς Βεροίας», ἐν μέρει δὲ εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἀκολουθήσῃ Β' τόμον τοῦ αὐτοῦ ἔργου.

Ι. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος ὁ σ. ἐπισκοπεῖ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βεροίας ἀπὸ τοῦ 50 μ.Χ. μέχρι σήμερον.

Ὅμιλεῖ πρῶτον περὶ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Βέροϊαν περὶ τὸ 50/1 μ.Χ., περὶ τοῦ λεγομένου «βήματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» ἐν Βεροίᾳ, τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ ὁποίου ὑποστηρίζει, καὶ περὶ τοῦ Βεροιέως μαθητοῦ τοῦ Ἀποστόλου Σωπάτρου ἢ Σωσιπάτρου, τοῦ ὁποίου τὸ συναξάριον διηγείται.

Κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν σημειοῖ τέσσαρα ὀνόματα ἐπισκόπων Βεροίας, ἀναφερομένων εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν Συνόδων, καὶ διηγείται τὸ μαρτύριον τῆς Ἀγίας Ἱερουσαλὴμ ἐκ τοῦ συναξαρίου τῆς.

Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν, ἡ ὁποία ἄρχεται κατὰ τὸν σ. ἀπὸ τοῦ Μ. Κων/τίνου, μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ἰδρύσεως τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἰλλυρικοῦ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος ἐπὶ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου, ὁ σ. διέρχεται ἐπιτροχάδην τὸν Βασίλειον Β' Βουλγαροκτόνον καὶ τὴν Δ' Σταυροφορίαν καὶ